

ענין הר הבית בזמנינו

מקריבין אע"פ שאין בית

בברכת וירושלים עירך מתפללים "ותשכון בתוכה כאשר דברת, ובנה אותה כאשר דברת" ולכאור' טעון ביאור מה שמקדים להתפלל להשראת השכינה קודם לבנין העיר, וכבר כתבנו בזה ע"פ דברי התפארת יונתן בס"ד פר' נצבים.

אבל מצינו שרבינו אברהם בן הגר"א בביאורו אבני אליהו (נדפס בסידור אשי ישראל) ביאור הענין באופן אחרת. וז"ל "ותשכון בתוכה כאשר דברת, היא תפלה מיוחדת גם קודם שתבנה אותה תשכון בתוכה. כאשר דברת, והשמותי את מקדשיכם גם כשהוא שמים הוא מקדש. ובנה אותה: ושמה תאמר כיון שתשכון בינינו בגלות לא איכפת לנו בבנין עירך ע"כ אנו מתפללין ובנה אותה בקרוב פי' שלא תמשוך זמן בנינה עד שיגמור בימינו, בנינה ותהיה בנין עולם...".

ומקור דבריו הוא בדברי האריז"ל בספר פרי עץ חיים (שער העמידה פרק יט דף ט"ג) וז"ל "אמרו והשימותי מקדשיכם קדושתן עליהן אף כשהן שוממין, דאם לא כן הוה ליה לומר את מקדשיכם השימותי, אך עתה משמע שגם נקרא בחורבן נקרא מקדש לזה אמר (בשמו"ע): תשכון בתוך עירך" ר"ל בהיות עירך חריבה תשכון בה כאשר דברת וכו' כנ"ל כי לעולם לא זזה שכינה מערבי".

והנה לכאור' דבריהם אינם הפשטות, היות שהתפלה הוא על שיבת הקב"ה לירושלים, ובכלל זה הוא ה"תפלה" על השראת השכינה, ולדבריו אין המדובר על השבת השכינה רק אדרבה השראת השכינה כבר כאן, רק מתפללים שימשיך לקיים הבטחתו או שיתרבה הגילוי.

אבל נראה לקיים דבריו בהקדם דברי הרש"ש הידועים (ב"ב ג:): שכתב בזה"ל "ובשכבר הימים אמרת שאו"י מ"ש בנוסח התפלה למוסף ר"ח מזבח חדש בציון תכין ועולת ר"ח נעלה עליו ושעירי עזים נעשה ברצון ובעבודת בהמ"ק נשמח כולנו" הכוונה שתיכף בבוא הגאולה ב"ב נבנה לראשונה את המזבח ונעלה עולות וזבחים ואח"ז נתעסק בבנין המקדש. ומ"ש "בעבודת בהמ"ק", הכוונה בעבודת הבנין (וכמ"ש בעזרא "עבידת" בית אל-הא) וכמו שהיה בבית שני שהתחילו להקריב קרבות משבאו שם בימי כורש, והיכל ה' לא יוסד עד כ"ב שנה אחרי זה בשנת שש לדריוש האחרון". נמצא לדבריו שחז"ל הקדושים תקנו שחלק מתפלותינו על הגאולה השלימה הוא להתפלל בדרך הקמעא קמעא, וכמו שהארכנו בזה במ"א בנוסח שמו"ע ע"פ דברי הגמ' במגילה (יח:). וכמו שבזמן בית שני היתה דרך הגאולה קמעא קמעא ע"י שקודם באו מקצת מבני ישראל והקריבו קרבנות גם בלא בית המקדש, לעשרים ושנים שנים, כמו כן הבינו חז"ל שזה יהיה הדרך בעת הגאולה השלימה שיהיה קמעא קמעא, וקודם בנין בית המקדש יהיה הקרבת קרבנות גם בלא בנין, ועל דרך זה אנו מתפללים להקב"ה שנזכה אליו.

וידועים דברי הרמב"ם (ביה"ב פ"ו הל' י"ד-ט"ז) "שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן וקידשן לעתיד לבא. לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי ואוכלין קדשי קדשים... לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששוממין בקדושתן הן עומדים".

ולפ"ז נראה שמה שמתפללישים ותשכון בתוכה, שהכוונה, שהגם שהשכינה עדיין שם כדברי רבותינו ז"ל, אבל עדיין הוא אבלה וחפוי ראש, ולכן הגם שקדוש בקדושתו ממש כמו בזמן המקדש, עדיין לא זכינו להקריב בה קרבנות ולהתפלל שם כראו, גם משך הרבה דורות מוטל מקום קדוש זה בבזיון נורא ואדיר, וגם במשך כמה דורות לא היה אפשרי לבן ישראל לבא שם (באופן המותר, ואין זה עניינו כאן), וגם כהיום נכרים מקרקרים בהיכלו רח"ל. וע"ז אנו מתפללים ותשכון בתוכה, שכבר די במה שמעולם החריש והתעפק והגיע הזמן שיהיה תקומה להשכינה הקדושה השרוי שם, ולא יהיה ראשה חפוי, רק יתקיים בה וה' כַּגְבוּר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יַעִיר קִנְיָהּ יִרְעֶה אֶף יִצְרִיחַ עַל אֲיָבָיו יִתְגַּבֵּר (ישעיהו מב יג יד).

הר המוריה משכן השכינה לעולם

כתוב "ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן, ההר הטוב הזה, והלבנון" (דברים ג' כ"ה), והיינו שמה רבינו התחנן כמנין ואתחנן תפלות כדאי שיזכה לראות (א) ארץ ישראל, (ב) הר המוריה, (ג) ובית המקדש. וכאן נעמוד בעיקר על "ההר הטוב" שזהו הר המוריה.

וכן מבואר בחז"ל בספרי (דברים פ"קא כח) כאן "הכל קראו אותו הר אברהם קראו הר שנאמר אשר יאמר היום בהר ה' יראה (בראשית כב יד), משה קראו הר שנאמר ההר הטוב הזה, דוד קראו הר שנאמר מי יעלה בהר ה' (תהילים כד ג), ישעיה קראו הר שנאמר והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' (ישעיהו ב ב), גוים קראו אותו הר שנאמר והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' (שם ג).

וכן הוא ברוקח וז"ל "ההר הטוב הזה: בגי' א' יותר מן אברהם, שקראו הר בהר ה' יראה".

וכן הוא באברבנאל "והסבה הרביעית היא שהשתדל משה רבינו עליו השלום לעבור אל הארץ כדי לעבור ולהשתטח בהר המוריה אשר נעקד בו יצחק אבינו להיותו מקום הקדושה... ועל זה אמר בשאלתו ההר הטוב הזה והלבנון רוצה לומר הר המוריה ששם קדש אברהם אבינו עלי".

וז"ל המהרש"א (גיטין נו:): "דלא נאמר ההר הטוב בה' הידיעה רק על הר המוריה שכבר נבחר לטוב מאבותינו אברהם יצחק ויעקב".¹

ועל דרך זה אמר אדונינו דוד המלך (תהלים עח נד) "ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו" והיינו שכל משאת נפשם של כלל ישראל שבאו לגבול קדשו הוא שהיה יכולים לבא אל הר זה שקנתה ימינו.² והנה במשך כל הדורות מאת שגלינו מארצינו, לא זכינו להיות קרוב למקום משכן השכינה, ואפי' אחר חורבן בית שני שעדיין היה ישוב גדול בארץ ישראל, לא היה ישוב חשוב וגדול סביב למשכן השכינה. אך בעזרה"ת בניסים גלויים זכינו במלחמת ששת ימים שהר הבית בידינו, ובודאי שזהו הדבר היותר גדול שזכינו לה מאת חורבן הבית עד היום הזה והוא הענין היותר הגדולה שזכינו לה בתהליך של התקדמות הגאולה באופן קמעא קמעא. ואם אנו רוצים לזכות להקריב קרבנות, ולהתפלל במקום המקדש קודם

¹ ומה שכתב רש"י שהכוונה לירושלים, יתכן שהבין שכל חשיבות ירושלים הוא מחמת ההר, ועל שם זה נקרא. ועי' ברש"י בפר' לך על הפסוק "אל ארץ המוריה" שכתב בזה"ל "ארץ המוריה: ירושלים, וכן הוא בדברי הימים (ב' ג') לבנות את בית ה' בירושלם בהר המוריה".

² וכן כתבו המפרשים על דברי חז"ל שבית המקדש הוא א' מהקנינים של הקב"ה והביאו פסוק זה, וביארו המפרשים שהכוונה דייקא להר הבית, עי' במס' אבות (פ"ו) בספר כסף המשנה לרבינו יוסף אלשקר ממגורשי ספרד, ובמכילתא (בשלח פר' י') בפירוש המרכבת המשנה (א' מגדולי לוחמי ש"ץ ימ"ש), ובאדרת אליהו בראשית על הפסוק קנתי איש וגו' (בראשית ד' א').

כל עלינו להבין גודל קדושת המקום, המקום המקודש ביותר בכל העולם, מקום הקבוע למשכן השכינה בעולם הזה מאז ומעולם.

וכאשר כבר העיר הג"ר מרדכי אליהו זצ"ל בחומר הדבר אשר עלינו לעורר את הלבבות לערך של הר הבית ובית המקדש בזה"ל "רבנים נכבדים, הר הבית ששוחרר בישועת ה' במלחמת ששת הימים עומד עדיין בשממונו כאילו שדבר לא קרה. ידועים דברי הרמב"ן בפירושו לתורה, שהקצף שהיה על ישראל בימי דוד המלך, משום שהעם לא התעורר לבנין בית המקדש. מי יודע אם הצרות המתרגשות ובאות על עם ישראל בדורנו לא נובעות מזה שאנו אדישים לנושא הר הבית. לכן מן הראוי שרבני ישראל יתאגדו אגודה אחת לעורר הציבור לפעילות בנושא הר הבית והכנת הלבבות לבנין בית המקדש. כולנו מתפללים ונושאים עינינו שיבנה עוד בזמננו אנו. ובזכות התעוררות זו תבוא סיעתא דשמיא להחשת גאולתינו ופדות נפשינו בקרוב בימינו, אמך".

ואען אומר בקיצור שהיסוד העיקרי שהנני רוצה שיובן ממאמר זה הוא, מה שהר הבית אינו רק מקום קדוש כמו שאר מקומות הקדושים, וגם אינו מקום שרק "יותר קדוש" משאר "מקומות הקדושים". רק האמת הוא שהר הבית בכלל לא נכנס במה שאנו רגילים לקרות בשם הכולל "מקומות הקדושים", הוא סוג אחר לגמרי שאי אפשר להעריך כנגדה שום מקום אחר בעולם, כל חפצך לא ישוו בה' אפי' חפצי שמים. וכשם שאין דמיון בין עפר לזהב, ובין קיום מצות ללימוד התורה, כן אין ערך ושוויון כלל לשום מקום בעולם לעומת קדושת הר הבית.

ענין הר הקודש הוא, שהוא "המקום הקבוע אשר בחר הקב"ה להשרות שכינתו תמיד בזה העולם". והוא המקום הקבוע למשכן השכינה בזה העולם מאז ומעולם מששת ימי בראשית ומעולם לא נשתנה, כי רק שם היה קביעות מקום השכינה מאת בריאת העולם עד עצם היום הזה, ומעולם לא נשתנה מענין זה כלל, וכמו שהיה מאז ששת ימי בראשית, כן הוא היום ה"מקום הקבוע למשכן השכינה" בכל תוקפו. והגם שנתוסף על ענין זה, הענין של בית המקדש, ואח"כ נחרב הבית המקדש וכל מעלותיה עמה, אבל זהו ענין ומעלה נוספת על ענין של הר הבית שצריך לימוד מיוחדת. וענין זה שהר הבית שהוא מקום משכן השכינה לא נשתנה גם כשנחרב הבית עד עצם היום הזה, ועדיין הוא באותו מעלה ממש שהתחנן עליו משה תפלות כמנין ואתחנן, "אעברה נא ואראה... ההר הטוב הזה", הגם שלא היה בית המקדש באותו זמן. ולכן הגם שרבים מהמקורות שנביא ידועים לכל, אך ראו לשום לב לענין זה שכתבנו.

קדושת הר המוריה נתבאר בתורתנו הקדושה "ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלוקים וזה שער השמים" (בראשית י"ז), וראו לתת לב שהפעם היחידה האחרת שכתוב בכל התנ"ך לשון "נורא" על ענין של "מקום", זהו "המדבר הגדול והנורא...". ולמידים מזה עד כמה הוא היראה והפחד שמחייב ההר הקדוש הזה, להנכנס בתוכה, שיהא כמו היראה הגדול למי שנכנס בהמדבר הגדול והנורא (בזמנם של מקבלי התורה!).

וכתב הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ב הל' א' וב') "ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא".

ומקור דבריו הם בחז"ל, וז"ל המדרש (בר"ר פר' נח) "ויבן נח מזבח לה'... ר' אלעזר בן יעקב אומר על מזבח הגדול שבירושלים, **ששם הקריב אדם הראשון**, שנאמר (תהלים סט) ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס".

ובפרקי דרבי אליעזר (פרק כג) איתא "מה עשה נח? לקח מן הבהמה הטהורה שור וכשב ומכל עוף הטהור תור ובני יונה ובנה את המזבח הראשון שהקריבו עליו **קין והבל**, והקריב ארבעה עולות, שנ' ויבן נח מזבח לה', ויקח אין כתוב כאן, אלא ויעל עולות במזבח."

ובנוגע האבות הקדושים איתא בגמ' (פסחים פח.). "ואמר ר' אלעזר מאי דכתיב והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אל-הי יעקב וגו' אל-הי יעקב ולא אל-הי אברהם ויצחק אלא לא כאברהם שכתוב בו הר שנאמר אשר יאמר היום בהר ה' יראה, ולא כיצחק שכתוב בו שדה שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה, אלא כיעקב שקראו בית שנאמר ויקרא את שם המקום ההוא בית אל".

ועל הפסוק "אשר יאמר היום בהר ה' יראה" (בראשית כב יד) איתא בתרגום "ופלח וצלי אברהם תמן באתרא ההוא ואמר קדם לפני ה' **הכא יהון פלחין** (עובדים) דריא" והיינו שאברהם אבינו יחוד מקום זה בדרך תפלה למקום העבודה לכל דורות הבאים.

וכתב רש"י "ה' יראה: פשוטו כתרגומו ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות. אשר יאמר: **שיאמרו לימי הדורות עליו בהר זה יראה הקב"ה לעמו**. היום: הימים העתידיים כמו עד היום הזה שבכל המקרא, **שכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה** אומרים עד היום הזה על היום שעומדים בו", והיינו שמאז עקידת יצחק עד היום הזה בשנת תשפ"א הרי מקום השראת השכינה הוא בהר המוריה.

והרמב"ם כתב במורה נבוכים (ג מה) "ולזה בחר אברהם אבינו ע"ה הר המוריה בהיותו הגבוה שבהרים אשר שם ופרסם שם ביחוד ה', ויחד המערב שקודש הקדשים במערב, והוא עניין אמרם שכינה במערב ובארו רבותינו ז"ל בגמרא יומא שאברהם אבינו ייחד המערב ר"ל בית קדש הקדשים ... ואין ספק אצלי ג"כ **שהמקום אשר יחדו אברהם בנבואה היה ידוע אצל משה רבינו ואצל רבים שאברהם צוה אותם שיהיה בית עבודה כמו שבאר המתרגם** ואמר ופלח וצלי אברהם תמן באתרא ההוא ואמר קדם ה' הכא יהון פלחין דריא...".

וזהו שמצינו שאחרי שיחדה אברהם אבינו המקום להשראת השכינה ולעבודה, שתפלת מנחה ומעריב נתקנו במקום הזה, כמו שאמרו חז"ל (ברכות כו:): "יצחק תקן תפלת מנחה שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב ... יעקב תקן תפלת ערבית שנאמר ויפגע במקום וילן שם" וכבר התבאר מחז"ל ששדה זה, ומקום זה, הוא הר המוריה.

ועי' בכלי יקר (בראשית י"ג, י"ז) שהאריך בדברים נפלאים מאוד, על מה שאמר אברהם אבינו "בהר ה' יראה" שהכוונה בכל הזמן בין בבנינו בין שלא בבנינו. וז"ל "כי שם מקום מקדש של מטה מכוון כנגד בהמ"ק של מעלה, ושם פעל ה' מכוון לשבתו יתברך, ושם חביון עוזו יתברך, וכל המסתכל במקום הקדוש הוא מיד נתלבש רוח טהרה וקדושה, ומלך עליון ביופו ית' תחזינה עיניו, ובראיה לחוד סגי לאדם לקנות השלימות ההוא, במקום אשר קרא לו אברהם ה' יראה וקרי בה יראה הי"ד בחיריק ויראה הי"ד בצירי", כי כדרך שבא לראות כך בא ליראות כי מיד בבואו שמה כשם שהשכינה רואה אותו כך הוא רואה פני השכינה, ומיד נעשה מושפע ומואצל ודבק בזיו שכינתו יתברך מעין עוה"ב, כי גם שם הצדיקים

יושבים ונהנים מזיו שכינתו יתברך ולא בכל מקום בארץ האדם זוכה לשלימות זה כי אם במקום הנקרא ה' יראה והוא הר המוריה... ותועלת רוחני זה לא יסיר מזרעו עד עולם כי אף בזמן שב"ה שלמטה אינו בבנינו מ"מ הבה"מ שלמעלה המכוון נגדו נצחי לא יסור לעולם ובכל זמן יורד ממנו השפע על זרע אברהם המקודש ומטעם זה שלמים וכן רבים נכספה נפשם לעמוד במקום הקדוש הוא כי רצו את אבניה וגו'".

ועוד כתב (דברים ג' כ"ה) בזה"ל "ההר הטוב הזה והלבנון שלמטה המכוון כנגד בית המקדש שלמעלה, ושם חביון עוז השכינה, ונקרא המקום ה' יראה, על שם שכל הרואה מלך ביופיו תחזנה עיניו וכו'. ואם זה שלמטה חרב, מכל מקום המקדש הוא נשאר מכוון נגד בית המקדש שלמעלה, השופע על המקום ההוא הקדושה, ולעולם בכל דור ודור קדושה זו לא סרה, שהרי בימי האבות שלא היה שם בית המקדש בנוי ואף על פי כן היתה הקדושה שם וכו' ובמסכת מגילה (כח.) אמרו רז"ל מן פסוק והשמתי את מקדשכם שאפילו בשוממותם מכל מקום בקדושתם הם עומדים".

וענין זה היתה בכלל הגילוי אל יעקב אבינו כמו שכתב בפרקי דרבי אליעזר (פל"ה) "השכים יעקב בפחד גדול ואמר ביתו של הקב"ה במקום הזה שנאמר ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה מכאן אתה למד שכל המתפלל במקום הזה בירושלים כאלו התפלל לפני כסא הכבוד ששער השמים שם הוא ופתח פתוח לשמוע תפלה שנאמר זה שער השמים".

וכן הוא בת"י (בראשית כ"ח י"ז) "אין זה: אלהן בית מקדש לשמיה דה' ודין כשר לצלו מכוון כל קביל תרע שמיא משכלל תחות כורסי יקרא".

וכן איתא ברש"י שם "וזה שער השמים: מקום תפילה לעלות תפילתם השמימה".

וכן באבן עזרא וז"ל שיתפלל אדם בו בשעת צרכו ותשמע תפלתו כי המקום נבחר".

וכן מצינו שאפילו שלמה המלך בעת חנוכת בית המקדש (מלכים א' פ"ח- פ"ט) כלל בתפלתו שמקום הזה הוא מקום של השראת השכינה אפי' שלא בזמן בנינו, והתפלל שעיניו ולבו של הקב"ה יהיה שם כל הימים. והיינו שאותו ענין שהשראת השכינה הוא במקום הזה, לא יתעלם כל הימים, כמו שנתעלם בין יעקב אבינו ודוד המלך, שהצריך דוד לחפשו, רק שהשראת השכינה במקום הזה יהיה גלוי וידוע כל הימים, ועי' להלן מספר תורת המנחה.

וז"ל הכתובים שם "כָּל תְּפִלָּה כָּל תַּחֲנֻנָּה אֲשֶׁר תִּהְיֶה לְכָל הָאָדָם לְכָל עַמֻּךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעוּן אִישׁ נִגַע לִבּוֹ וּפְרַשׁ כְּפָיו אֶל הַבַּיִת הַזֶּה. וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם מִכּוֹן שִׁבְתֶּךָ וְסִלַּחְתָּ וְעָשִׂיתָ וְנָתַתָּ לְאִישׁ כְּכֹל דְרָכָיו אֲשֶׁר תִּדְעֵהוּ אֶת לִבּוֹ כִּי אַתָּה יִדְעֶתָ לְבַדְּךָ אֶת לִבּוֹ כֹּל בְּנֵי הָאָדָם... וְיִהְיֶה כְּכֹלֹת שְׁלֵמָה לְבָנוֹת אֶת בַּיִת יי' ... וַיֵּרָא יי' אֶל שְׁלֵמָה שְׁנִית כְּאֲשֶׁר נִרְאָה אֵלָיו בְּגִבְעוֹן. וַיֹּאמֶר יי' אֵלָיו שְׁמַעְתִּי אֶת תַּחֲנֻנְתֶּךָ אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתָּה לְפָנַי הַקְּדוֹשִׁיתִי אֶת הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בָּנִיתָה לְשׁוֹם שְׁמִי שָׁם עַד עוֹלָם וְהָיוּ עֵינָי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים". ובמס' ברכות (סב:) איתא על פסוק זה "אמר רב ביבי אמר ר' יהושע בן לוי כל הרוקק בהר הבית בזמן הזה כאילו רוקק בבת עינו שנאמר והיה עיני ולבי שם כל הימים", והיינו שעד יום הזה עיניו ולבו של הקב"ה שם כל הימים לשמוע תפלתו, מתפללות הבאים להתפלל שם, וקאמר הגמ' שלכן הבאים שם צריכין להתנהג באותו אופן גופא שהתנהגו כלל ישראל בשעת שהיה הבנין עומד בתפארתה!.

וכן פסק הרמב"ם (בית הבחירה פרק ז ה') "לא יקל אדם את ראשו כנגד שער מזרחי של עזרה שהוא שער ניקנור מפני שהוא מכוון כנגד בית קדש הקדשים וכל הנכנס לעזרה יהלך בנחת במקום שמותר לו להכנס לשם ויראה עצמו שהוא עומד לפני י"י כמו שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים".

וכן אמרו חז"ל במדרש שוחר טוב (תהלים מזמור יא): "ה' בהיכל קדשו ה' בשמים כסאו. כל זמן שבית המקדש קיים היתה שכינה שרויה בתוכה, וכיון שגרמו העוונות, ונחרב בית המקדש, סילק שכינתו בשמים, שנאמר ה' בשמים כסאו. אמר ר' אלעזר בן פדת בין חרב ובין שאינו חרב, השכינה לא זזה ממקומה, שנאמר ה' בהיכל קדשו, אף על פי שכסאו בשמים שכינתו בבית המקדש, שנאמר 'והיה עיני ולבי שם כל הימים'. וכן הוא אומר 'ויענני מהר קדשו סלה, אע"פ שהוא שהוא הר, בקדושתו הוא עומד. אמר ר' אלעזר [בן פדת]: ראה היאך כורש אומר, ויעל לירושלים אשר ביהודה ויבן את בית ה' אלהי ישראל הוא האלהים אשר בירושלים, אף על פי שהוא חרב עכשיו 'הוא האלהים' לא זז משם. אמר ר' סימון ראה מה כתיב 'כי עתה תצאי מקריה ושכנת בשדה', אף על פי שחרב ונעשה שדה שכינתי בשדה, ואין שדה אלא בית המקדש, שנאמר ראה ריח בני כריח שדה. אמר ר' אחא: לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי, שנאמר 'הנה זה עומד אחר כתלנו'".

וענין זה שיהיה השראת השכינה ועיניו ולבו של הקב"ה על הר הבית אפי' שלא בזמן הבית, היה בכלל הגילוי לאברהם אבינו כמו שנתבאר לעיל מהפסוק "אשר יאמר היום בהר ה' יראה", וכמו שכתב רבינו אברהם בן הרמב"ם וז"ל "בהר ה' יראה: טעמו תהיה לו השגחה יתירה במקום הזה וככה הובטח שלמה המלך בשעת בנין הבית והיו עיני ולבי שם כל הימים".

ובענין ההבטחה "והיה עיני ולבי שם כל הימים" לקבל תפלותינו כדאי להביא מה שדרש האדמו"ר מקלוזניברג זצ"ל, וז"ל "רק מי שעניו סומות אינו רואה זאת בבחינת עינים להם ולא יראו, שהצרות בחוץ לארץ קשים עשרות מונים מהצרות בארץ ישראל כי כל זמן שהיו בארץ ישראל היו יכולים לפעול ישועה על ידי שהלכו לשפוך שיח במקום המקדש אף שהיה שרוף ומחולל כי הם לא היו טמאי מתים, וידעו היכן מותר לעלות להר הבית³ וכיון שצעקו ובכו אל ה' זכו לישועה ולעומת זאת במשך שנות הגלות באו הרבה צרות כיון שלא היו כבר בארץ ישראל" (דרשות חומש רש"י וישב תשמ"א).

ועד כמה גדול ענין זה מצינו בספר שבילי אמונה (הנתיב העשירי פ"א) שהביא מחז"ל שכל הגאולה תלוי ע"י מה שיתפללו להקב"ה דייקא בהר הבית, וז"ל "כתיב במדרש כי יתנדבו הרבה מישראל תופסי תורה וחסידים ואנשי מעשה לבא לדור בא"י ולהתישב בירושלים ע"ה איש איש כפי נדבת לבו ונצנצה בו רוח טהרה והכשר חיבת הקדש מארבע פנות העולם אחד מעיר ושנים ממשפחה וכאשר יתישבו שם למען היות להם ניר ויתד נאמן בהר הקדש בירושלים וע"ז נאמר ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשכחה וכאשר יתישבו שם החסידים ההם ירבו להתפלל בהר הקדש בירושלים וישמע הבו"ת שמו ויקרב קץ הגאולה".

וכתב בספר בית אלקים להמב"ט (שער התפלה פ"ט) בזה"ל "ההקדמה הראשונה כי ענין משאה"כ וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש וגו' מלא כל הארץ כבודו שנראה מזה כי שכינתו היא למטה בתחתונים כפשט הכתוב מלא כל הארץ כבודו, וגם משאה"כ והיו עיני ולבי שם כל הימים שנראה ששכינתו שורה

³ כוונתו לב' נקודות, א) שבשעה שהיה להם אפר הפרה היה יכולים לילך למחנה שכינה. ב) ואפי' אח"כ בכל הדורות שידעו מקום גבולות מחנה השכינה היה יכולין לילך בחלק מחנה לוייה על הר הבית.

לעולם במקום המקדש המקודש יותר משאר המקומות, ענין זה הוא השגחתו יתברך שהוא משגיח בכל אישי עולם השפל לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו ויותר מהמה בארץ ישראל שהיא חלקו ונחלתו ובירושלים במקום המקדש השגחתו והשקפתו יותר מפורסמת ונגלית לעין כל בנסים ההיום ונוהגים במקום המקודש, וזהו ענין והיו עיני ולבי שם כל הימים כי גם בזמן החרבן לא זזה שכינה מכותל מערבי להשגיח ולהשקיף על פרטי האומה ישראלית ולהציל אותם מקורות העולם. כי גם שבהיותו למעלה בשמים יכול להשגיח על כל פרטי העולם ולהצילם ממקרי הזמן, ולתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו, עכ"ז בהיות שכינתו למטה בתחתונים היא מכינה רצון האנשים לעבדו בהיותו קרוב אליהם ומשפיע עליהם רוח דעת ויראת ה', כדי שיזכו כל העולם וינצלו מרשת זו נטמנה להם, והוא יצר לב האדם רע מנעוריו, ויותר בא"י ובבהמ"ק שהם קרובים יותר אל כבוד שכינתו ית' ומושפעים מאתו ית', וכאומרם אורא דארעא ישראל מחכים ורוח הנבואי שורה בא"י משא"כ בשארי ארצות".

ועד כמה אנו צריכין להיות נזהר בכבודה של הר הבית מחמת השראת השכינה ששורה שם, יש לנו ללמוד מדברי החת"ס בדרוש הספד על מיתת צדיקים בחורבן צפת (פר' אמר תקצ"ז) וז"ל "אך לפי דברי אליהו זכור לטוב שרעידת הארץ הוא מקנאת ירושלי" נ"ל כי צדיק הוא אלקינו וקנאת ירושלים עשתה זאת כי שם שער השמים עיר שחברה לה יחדיו שם הר המורי' עקידת יצחק שם שכב יעקב וחלם לו סולם שם הר בית ה' ותל שכל פיות עליו פונים ולא זזה שכינה מכותל מערבי והנה לגמרי זה מקרוב מאה שנים שמו פניהם לצפת כי שם קבר איש אלקי הרשב"י במירון והאר"י בצפת וכל העולים לא"י לא שמו פניהם אלא לצפת וטברי' וירושלים נשכחה לגמרי והוא עיר שם ה' שמה שם בזה"ז מצוה לעלות לרגל לירושלים והוכיח כן בשיל"ת יעב"ץ ח"א לא שם איש על לב אלא לעלות לצפת להילולא דרשב"י ... וצדיק ד' המביט לארץ ותרעד אותיות עדר ירושלים הקודש".

וכדאי להעתיק כאן דבר נורא מה שכתב בספר ישמח משה (הפטרות פרשת פקודי, הובא בספר אבן שהם) וז"ל או יאמר ה' אמר לשכון בערפל דעיקר בנין הבית היה בשביל החורבן והגלות שאלמלא רושם השראת שכינתו במקום הנבחר כאמרם (בשוח"ט תהלים יא) ואעפ"י כן לא זזה שכינה מכותל מערבי, ח"ו לא היו יכולים להתקיים, רק על ידי שגם עתה כביכול שורה שם בערפל זו היא מעמדן ומצבן של ישראל.

הר המוריה ובית המקדש ב' ענינים נפרדים

וצריכין להדגיש ביתר שאת נקודה יסודיות זה המתבאר מכל דברינו בס"ד שענין השראת השכינה על הר המוריה-הר הבית זהו ענין אחרת ונפרד מהענין של בית המקדש. דהיינו שהר המוריה הוא המקום למשכן השכינה, בכל הדורות בין שיש בית בין שאין בית, ואין ענין מה שהוא מקום השראת השכינה תלוי בזה שנבנה במקום הזה לשמונה מאות שנה הבית המקדש, רק אדרבה ההיפך נכון, שבעבור היות מקום זה המקום להשראת השכינה, לכן הוא נבחר גם כמקום בית המקדש. ודאי שכשהיה הבית המקדש עומד על מקומו היתה הגילויים הרבה יותר, ובבית הראשון יותר מהשני, אך קדושת השכינה שנתגלה מחמת הבית זהו ענין אחרת או בחינה יתרת, אבל עיקר השכינה לעולם קיימת שם בין מלפני הבית, בין מלאחריו עד היום הזה לעולם לא נשתנה, וזהו גופא הסיבה לבחירת מקום זה לבנין בית המקדש,

וענין זה מתבאר בהרבה מקומות, ומהם ממה שכבר הובא, ומאוד מקומות כאשר יראה לעיני הלומד בקרוב .

כן מפורש בשירת הים "תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת ה', מקדש ה' כוננו ידיך", היינו שיש ב' דברים (א) מקום משכן כבוד ה' שזהו בהר נחלתך, שע"ז נאמר "בהר נחלתך מכון לשבתך" (ב) מקדש ה' שע"ז נאמר "מקדש ה' כוננו ידיך", וכן איתא שם במפרשים. ז"ל הספורנו "בהר נחלתך: בהר הבית שנאמר עליו בהר ה' יראה. מכון לשבתך פעלת ה': כאמרו פה אשב כי אויתיה. מקדש ה' כוננו ידיך: כאמרו ועשו לי מקדש וגו' ככל אשר אני מראה אותך..." וכע"ז באב"ע (שם), רד"ק (תהלים עד ב) ועוד.

וביתר ביאור על החילוק בין הר הבית לבית המקדש כתב הגר"א על הפסוק "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' ואל בית אלקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" (ישעיה ב' ג') בזה"ל "ומ"ש אצל הר שם הוי"ה ואצל בית שם אלקים, היינו כי הוי"ה כלול לכל באי עולם וכן הר הבית כל הגוים רשאים לנכנס לשם, אבל שם אל-קים מורה על מי שמיחד שמו עליו כמו אלקי אברהם וכן הבית אפילו כהן אין נכנס לשם אלא לעבודה" (ותן לב לזה שכתב שבבית המקדש אפילו כהן אין נכנס לשם אלא לעבודה, ותהיה לך מפתח להבין ענינה של ביהמ"ק, ואכמ"ל).

אנו אומרים בברכת המזון "רחם נא... על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מלכות בית דוד משיחך ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עלי", וצריך ביאור החילוק בין ירושלים עירך, ציון משכן כבודך, ועל הבית הגדול, מה ג' ענינים הללו. ובין ירושלים לבית הגדול מובן מאליו, אך ציון משכן כבודך צריך ביאור למה הכוונה. ולשון "ציון" מצינו שמתחלף כוונתו כמה פעמים, (א) ירושלים עיר הקודש, (ב) לבית המקדש, (ג) למקום מלכות בית דוד. אך ג' דברים אלו כבר נזכרו כאן, ולא מסתבר כלל שהוא כפילות מאחד מאלו, היות שאין כאן שום כפילות במילה אחרת.

אך לכאן הכוונה להר הבית שהוא משכן כבוד ה', כמו שנתבאר בס"ד, שזהו כל יסוד של הר הבית "מקום משכן השכינה". וכן הדבר מפורש בכל נוסחאות של סידורי הספרדים שהם אומרים "ועל הר ציון משכן כבודך", וכך איתא גם בנוסח על המחיה שלהם "על ישראל עמך ועל הר ציון משכן כבודך...". ונוסח זה שלהם בברהמ"ז הגם שלא מצינו בראשונים, נראה פשוט שזהו הוספה והרחבה לכוונת אנשי כנסת הגדולה, כי זה ביאר הפשוט למילים הללו לכל ישראל, והם רק הרחיבו המילים שיהיה מתאים בהדיא עם הכוונה (כמו שמצינו הרבה פעמים בנוסח הספרדים).

וכן אמר נעים זמירות ישראל "הר ציון זה שכנת בו" (תהלים עד ב)

וכך אנו אומרים בתפלת שמו"ע של ימים נוראים "ותמלוך אתה ה' אלהינו מהרה על כל מעשיך בהר ציון משכן כבודך ובירושלם עיר קדשך".

וכן בירושלמי (ברכות פ"ד דף נד) "יחיד בתשעה באב צריך להזכיר מעין המאורע מהו אומר רחם... עלינו ועל עמך ישראל ועל ירושלים עירך ועל הר ציון משכן כבודך".

וככל המראה הזאת מצינו בדברי אחד מן הראשונים תלמיד הרשב"א בספרו תורת המנחה (דרשה לד), וז"ל "ומקום שריית השכינה הם שני מקומות קבוע ושאינו קבוע, המקום הקבוע הוא בית המקדש, ושאינו קבוע הוא בתי כנסיות ובתי מדרשות. ונקרא בית המקדש קבוע כי שם שרתה השכינה מששת ימי בראשית, וכן הוא אומר (תהלים נ א) א-ל אלקים ה' דבר ויקרא ארץ ממזרח שמש עד מבואו וסמך

ליה מציון מכלל יופי אלקים הופיע, וההופעה הזאת היא שריית השכינה כדא' (דברים לג ב) הופיע מהר פארן ובציון הוא מקום מקדשו וכת' (תהלים עד ב) הר ציון זה שכנת בו וכת' (תהלים עו ג) ומעונתו בציון. וכן תקנו אנשי כנסת הגדולה על ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך, וכן קראוהו (סוכה ה, ועוד) **בית עולמים כי מעולם היתה שם השכינה שורה.**⁴

וכן מצינו באברהם כשאמר לו הקב"ה קח נא את בנך וגו' והעלהו שם לעולה על אחד ההרים אשר אומר אליך, וכשנתקרב למקום לא הוצרך להודיעו המקום אלא וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק, מה ראה, ראה הר וענן קשור עליו (תנחומא וירא כג) וידע כאמת שהמקום ההוא מקום משכן השכינה. ולא שנמצא אז אותו ענן ולא היה קודם לכן, כי מעולם היה שם והיה נסתר מעיני הבריות, ולא היה כח בכח הראות לראותו וכמו שנאמר בהגר (בראשית כא יט) ויפקח אלקים את עיניה ותרא באר מים ולא שנמצא אז אותו באר כי מצוי היה שם אלא שהיה נסתר מעיניה עד שפקח השם עיניה ונגלה לה. וכן בבלעם (במדבר כב לא) ויגל ה' את עיני בלעם וגו'. וזהו שאמר אברהם (בראשית כב יד) ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה, וכן (בראשית כח) אכן יש ה' במקום הזה וגו', ואמר מה נורא המקום הזה וגו' אין זה כי אם בית אלקים וגו', נמצא שקודם שנבנה שם בית המקדש היה שם כבוד השכינה שהיה, וכמו שאמר אכן יש ה' במקום הזה וגו'.

וכן אחר שחרב לא זזה השכינה משם כמו שאמרו רז"ל (שמו"ר ב ב, מדרש תהלים יא) לא זזה שכינה מכותל מערבי דכת' (שה"ש ב ט) הנה זה עומד אחר כתליו וגו', וכן הוא אומר (דה"י ב ז טז) והיו עיני ולבי שם כל הימים, ופסוק זה נאמר על אחר החרבן וזהו שאמרו הנכנס במקדש בזמן הזה בטומאה חייב כרת דכת' (ויקרא כו לא) והשמותי את מקדשיכם אע"פ שהם שוממין בקדושתן הן עומדין עכ"ל ספר תורת המנחה.

ובמדרש תנחומא (נח) איתא בזה"ל "א"ר אלעזר בן פדת בין חרב ובין לא חרב אין השכינה זזה ממקומה, שנאמר ה' בהיכל קדשו (חבקוק ב') ומניין? שנאמר "והיו עיני ולבי שם כל הימים", וכן הוא אומר "קולי אל ה' אקרא ויענני מהר קדשו סלה" (תהלים ג' ה') שאפילו הר הרי הוא בקדושתו עכ"ל, ובולט מאוד מדברי רבותינו כאן היאך שאין חילוק בהשראת השכינה על הר הבית בין קודם הבנין לאחר החורבן, דהא חיזוק הענין שהשכינה על הר הבית אחר החורבן מדברי דוד שהיה קודם הבנין שגם בזמנו היתה מקום השראת השכינה וקבלת התפלה בהר ציון. והיסוד לזה כמו שנתבאר שהר הבית נתיחד להיות מזמן בריאת העולם כמקום השראת השכינה בעולם, שאינו תלוי בענין בית המקדש.

השכינה אחר כותלנו להציל אותנו מכל צרותינו גם כשאנו על אדמת נכר

וכבר העתקנו דברי הספר בית אלקים בענין מה שעדיין השכינה שורה תמיד במקום המקדש, וכעת יש לשום לב לנקודה חשובה בדבריו, וז"ל "כי גם בזמן החרבן לא זזה שכינה מכותל מערבי להשגיח ולהשקיף על פרטי האומה ישראלית ולהציל אותם מקורות העולם... כי אחר סילוק עיקר שכינתו בחרבן המקדש... ולא נשאר למטה ניצוץ כי אם להשגחת האומה ולהצילם מרעתם וזהו ענין והיו עיני ולבי שם כל הימים, עיני הוא מורה ענין השגחתו עליהם לטובה ולברכה להספיק צרכם, ולבי הוא להצילם

⁴ "בית המקדש שבירושלים קרי ליה בית עולמים לפי שאין אחר קדושתו היתר במקום אחר ושוב לא שרתה שכינה במקום אחר" (רש"י סוטה ט"ו).

מהמקרים הבאים עליהם באהבת לבו אותם", ורואים מדברים הללו חידוש שזה מה שהשכינה גם בזמן הגלות, שורה במקום המקדש הוא כדאי להציל אותנו, מצרותינו בגלותינו.

וכן כתב בספר ישמח משה (הפטרת פרשת פקודי, הובא בספר אבן שהם) ביתר שאת וז"ל או יאמר ה' אמר לשכון בערפל דעיקר בנין הבית היה בשביל החורבן והגלות שאלמלא רושם השראת שכינתו במקום הנבחר כאמרם (בשוח"ט תהלים יא) ואעפ"י כן לא זזה שכינה מכותל מערבי, ח"ו לא היו יכולים להתקיים⁵, רק על ידי שגם עתה כביכול שורה שם בערפל זו היא מעמדן ומצבן של ישראל.

וכן כתב בספר חרבות ירושלים (נדפס בשנת שפ"ז) בהקדמה "שלא רצו לעזוב את ירושלים אע"פ שהיה עליהם מס כבד מפני כי הנה אלוקינו זה קוינו לו עומד אחר כותלינו ולא זזה שכינה משם להשיג על כל צרכי בני ישראל בכל מקום שהם..."

ובאמת זהו המדרש הידוע (הובא לעיל) בהרבה מקומות שהפסוק "הנה זה עומד אחר כותלינו" קאי על כותל המערבי שלא זז משם השכינה לעולם, והפסוק ממשיך "משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים" היינו שהשגחתו יתברך אלינו ממקום המקדש הוא גם בעת החורבן.⁶

וראה בפירוש המיוחס להרמב"ן שם וז"ל "כמו שאמרו רז"ל לא זזה השכינה מכותל מערבי שנאמר הנה זה עומד אחר כותלינו משגיח משם ומשקיף על בני אדם".

ושוב ראיתי שזהו באמת הפירוש הפשוט של הפסוק כפי שביאור רש"י, וז"ל "סבורה הייתי ליישב עגונה עוד ימים רבים, והנה הוא הודיע שהיה עומד ומציץ מן החלונות השמים את העשוי לי שנאמר ראה ראיתי את עני עמי וגו'", והיינו שפירוש הפשוט של הקרא הוא, שבזמן גלות מצרים, שזהו כעין זמן החורבן והגלות, הקב"ה היה מתבונן בצרת כלל ישראל עד שהם היה ראוי להצילם (וגם בתוך הגלות הזה הצילם כמה פעמים שע"ז הוא הד' כוסוס).⁷

יסוד כוון התפלה למקום המקדש, ועוד דינים.

ומכל מה שנתבאר שהשכינה שורה עדיין בזה"ז במקום המקדש כמו שהיה שורה הבנין, ובפרט חפי מה שנתבאר לאחרונה שהסיבה לזה הוא כדאי להשיג על כלל ישראל בגלות בחוץ לארץ, מובן שזהו היסוד

⁵ וז"ל המבי"ט (בית ארקים שער התפלה פט"ו) "ויותר הוא משגיח עלינו בזמן היותנו בגלות ממה שהיה צריך להשיג עלינו בזמן היותנו על אדמותינו ועל מלכותנו, אלא שהוא מתנהג עמנו בהסתר פנים בחטאתינו באופן שיש למורדים וחוטאים שבינינו מקום לספק ולהרהר שמא לא בא הענין מאתו יתברך".

⁶ ובזה"ק (פר' תרומה קח) איתא שעיקר השפעת העולם תלויה ועומדת בבית קדשי הקדשים אף בזמן הזה שחרב ביהמ"ק, (מתרגום ע"פ פי' מתוק מדבש) "השליטה והממשלה של השכינה הקדושה שהיא סוד אמונתן של ישראל, בתוך נקודה האמצעית של כל ארה"ק בבית קודש הקדשים. ואע"ג שביהמ"ק אינו קיים היום, מ"מ כל העולם ניזון בזכותו, ומשם נשפע מזון וסיפוק לכולם, בכל מקום וצד של ישוב. ולפיכך אע"פ שישראל הם עתה בחו"ל מ"מ מכח זכותו של הארץ, נשפע מזון והספקה לכל העולם (ספר אור לנתיבות)

⁷ והנה יש לנו מקום עיון בכ"ז, שהלא אמרו חז"ל שכל מקום שגלו ישראל גלתה שכינה עמהם, ובפשוטו הענין כדאי להיות עמהם בצרתם והלצילם מיד עשקם, וכאן מתבאר שכ"ז הוא מחמת השכינה במקום המקדש שעדיין שם ולא גלה בזמן החורבן.

אך עי' בדברי מבי"ט (שער התפלה פרק ב') שכתב בזה"ל "מזמן שירדה שכינה למטה לא פסקה וכאמרם ז"ל מעולם לא זזה שכינה מכותל מערבי, וזאת היא השכינה שהיא הולכת אתנו בגלות כביכול, והוא רומז שהוא יתברך אתנו בגלות לשמור אותנו בגלותנו שלא נהיה נבלעים באומות והוא יתברך מציל אותנו ועושה לנו נסים נסתרים להציל אותנו וגם הוא מניח אותנו לשנהיה מוכנים לעבודתו יתברך ולא נפנה אל רהבים ושטי כזב", הוא נפלא מאוד היאך שבת אחת כתב שניהם וכאלו שאין כאן צורך לביאור, והכל פשוט, וצ"ע. אך כפי מה שביאור שענין השראת השכינה זהו ההשגחה עליונה (וכן כתבו עוד הרבה, ואכ"מ) ונמצא שעצם הענין שנמשך ההשגחה גם לחוץ לארץ, הרי זה עצמו נחשב כמו שהשכינה הולך עמהם בגלות, הגם שזהו מחמת ההשראה במקום המקדש, ועדיין יש להתבונן.

להחיות להתפלל שמו"ע כנגד מקום המקדש, כאשר אמרו חז"ל (ברכות ל.) "תנו רבנן סומא ומי שאינו יודע לכיין את הרוחות יכוין לבו כנגד אביו שבשמים שנאמר (מלכים א ח' מ"ד) "והתפללו אל ה' האלקים", היה עומד בחוצה לארץ יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל שנאמר (שם, דה"י ב ו ל"ד) "והתפללו אל אלקיך דרך ארצם", היה עומד בארץ ישראל יכוין את לבו כנגד ירושלים שנאמר (שם) "והתפללו אל אלקיך דרך העיר הזאת", היה עומד בירושלים יכוין את לבו כנגד בית המקדש שנאמר (דה"י שם) "והתפללו אל הבית הזה", היה עומד בבית המקדש יכוין את לבו כנגד בית קדשי קדשים שנאמר "והתפללו אל המקום הזה... נמצאו כל ישראל מכוונים את לבם למקום אחד אמר ר' אבין ואיתימא ר' אבינא מאי קרא כמגדל דוד צווארך בנוי לתלפיות תל שכל פיות פונין לו" ובירושלמי הלשון "עד כדון בניינו בחורבנו מניין אמר רבי אבון בנוי לתלפיות תל שכל הפיות מתפללין עליו".

וכבר העתקנו דברי התשב"ץ (תקסב) "וששאלתם לפרש לך הדר בחו"ל כמי שאין לו אלוה, אשיבך, היינו משום דעיקר שכינה בארץ וכבודו בארץ ישראל כסא מול כסא, וכתוב והתפללו דרך ארצם תלפיות תל שכל פיות פונות לשם", והיינו שחשיבות כל ארץ ישראל הוא מה שהשכינה שוכן בתוכה על הר הבית אשר אליו מכוונים כל ישראל את תפלותיהם.

והיעב"ץ כתב בהקדמת סידורו (בסולם בית קל) "אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני דע והבן כי אע"פ ששכינה בכל מקום כנ"ל, מ"מ אין התפלה עולה בחו"ל במסילה אחת דרך ישרה, כי צריכה לשלחה לארץ ישראל, ולירושלים אל מקום בית המקדש, שכנגדו שם שער השמים, כמו שראה יעקב אבינו ע"ה מפורש בתורה, ושנוי בנביאים בתפלת שלמה המע"ה והתפללו אלקיך דרך ארצם, ומשולש בכתובים בדניאל וכוין פתיתן ליה בעיליתיה נגד ירושלם. ואפילו האומות מודות ומסכימות שאין התפלות עולות ומתקבלות אלא דרך שם, לכן אל יליזו הדברים מנגד עיניך וצפה דרך העיר אשר בחר בה ד' לשכנו עם שוממותה עומדת בקדושתה וחשוב כאילו אתה עומד בבית אלקים לפני ארון ד'".

וכן נראה מרבינו יונה בשערי עבודה "הנה נתבאר כי נבחר מקום בית המקדש לעבודת התפלה כמו שנבחר לעבודת הקרבנות... ואומר (מלכים א ח נ"ד) ויהי ככלות שלמה להתפלל אל ה'" ואומר (דה"י ב ז ג) וכל בני ישראל רואים (שם ב') ולא יכלו הכהנים לבא בית ה' (שם ג ד) ברדת האש והמלך וכל העם ואומר (שם ה')... וירא ה' אל שלמה בלילה ואומר (שם ט"ו ט"ז) עתה עיני יהיו פתוחות וגו' ואומר עתה בחרתי והקדשתי הבית הזה להיות שמי עד עולם והיו עיני ולבי שם כל הימים, וכל המתפללים מכוונים לבם למקום בית המקדש בין בזמן שהוא קיים בין בזמן שאינו קיים כמו שאמרו חז"ל תנו רבנן...".

ובספר בית אלקים (שער התפלה פ"ה) כתב בזה"ל "וענין היות התפלה נוכח ארץ ישראל וירושלים ובית המקדש הוא דבר עיקרי לתפלה וכמו שלמדו מפסוקי תפלת שלמה שנאמר והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת והבית אשר בנית וגו' והתפללו אלקיך דרך ארצם וגו' כי בהיות א"י וירושלים ובהמ"ק מוכנים לקבלת התפלה כמו שאמרתי צריך האדם להתפלל נכחם להכיר ולרמוז שהוא מתפלל לאל ית' השוכן במקומות המוכנים האלו, כי המתפלל בתפלתו מדבר לנוכח כאלו מדבר עם השכינה ולזה צריך להפוך פניו אל מקומה כי מעולם לא זזה מכותל מערבי".

וז"ל המקור חיים (או"ח סי' צ"ד א') "תל שהכל פונים אליו, וצ"ע על מלת תל דקרי ליה שאינו לפי כבודו. ונ"ל דאפילו בחורבנו כשהוא תל עולם יפנו אליו הכל של זזה שכינה מכותל מערבית".

ובביאור הגר"א לשיר השירים (א' י"ז) עה"פ קורות בתינו ארזים רהיטנו ברותים כתב בזה"ל "והענין כמו שכתוב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם פירוש בתוך ישראל כמ"ש תלפיות תל שכל פיות פונים אליו, כי שריית השכינה היתה בתוך לב ישראל, רק שהם צריכים מקום מיוחד להתכנס כל הלבבות יחד, ולכן בחר מקום מובחר בארץ, שם הוא מוכן שתשרה שכינה בישראל".

וכן כתב בספר מאור ושמש (פרשת ראה על פסוק אבד תאבדון וכו') וז"ל "אנו צריכים לכוין בכל התפלות לארץ ישראל ולירושלים ולבית המקדש ואל כותל המערבי ששם השכינה קבוע גם בחורבן הבית". וזהו היסוד להסוגיא בענין האיסור לפנות כנגד מקום המקדש (ברכות סא:), וכבר נתבאר שזהו גם היסוד לכל חיובי מורא מקדש שלא נשתנה כלל מזמן בית המקדש כי אותו שכינה שהיתה שם בזמן הבית וקודם לכן עדיין שוכן בתוכנו שם כל הימים.

"שלמים וכן רבים נכספה נפשם לעמוד במקום הקדוש הוא"

וכעת ראו לנו להרחב בדברי הכלי יקר הנ"ל ש"שלמים וכן רבים נכספה נפשם לעמוד במקום הקדוש הוא", והדבר פשוט מאוד שהיות שזהו מקום השכינה השורה מאז ומעולם. וששלמה המלך התפלל שלא יתעלם מאתנו אותו ענין הנפלא של השראת השכינה בכל הדורות הבאים לעולם, וודאי וודאי שכל מי שיש לו מוח בקדקדו, יראה ההגעה למקום הזה, כאלו נתקרב אל הקודש ביתר שאת משום מקום אחרת בעולם, וכל מאוויו יהיה לזכות נועם השראת השכינה ולבקר בהיכלו.

ולכן מצינו שבכל משך ארוכות הגלות כלל ישראל השתוקקו להגיע למקום הקדוש הזה להתפלל, ואפי' להקריב שם קרבנות גם בלא בית המקדש כמו שאמרו חז"ל מקריבין אע"פ שאין בית, ונעתיק מראה מקומות בזה.

⁸לאחר החורבן המשיכו עם ישראל לעלות ולהתפלל בהר הבית, וכן היו עולים לה ברגלים, וכמו שאמרו במדרש (שיר השירים רבה א) "מה יונה זו אף על פי שאת נוטל גזליה מתחתיה אין מנחת שובכה לעולם, כך ישראל אף על פי שחרב בית המקדש לא בטלו שלש רגלים בשנה". עוד נאמר במדרש (שם בפרשה ח) מה צורה זו אף על פי שהיא מטשטשת "ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז" מקומה ניכר, כך אף על פי שחרב בית המקדש לא בטלו ישראל פעמי רגלים שלהם ג' פעמים בשנה" והיינו שכלל לא עזבו מקום הקדוש הזה בזמן הרגל אפי' אחר החורבן כל זמן שהיה בידם.

וכן מצינו הרבה פעמים בחז"ל אחר החורבן שנהגו התנאים ואמוראים לילך ולפקוד מקום המקדש, מפורסם הסיפור (מכות כ"ד:): על רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא "פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם. כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ור"ע מצחק...". ועי' בגמ' חגיגה (ט"ו). המשא ומתן בין ר' יהושע בן חנניה לבן זומא שהתקיים בהר הבית, וכן מוזכר בגמ' (ברכות נח.) על בן זומא שראה אוכלוסיא על גב מעלה בהר הבית.

⁸ הרבה מקורות במאמר זה הוא מקונטרס המקום אשר בחר ה' ועוד קונטרסים.

כמו כן מוזכר בתנא דבי אליהו (אליהו רבה, פרשה כח) על תנאים שנכנסו למקום לבית המקדש וראה את המקדש לאחר החורבן "פעם אחת נכנס רבי צדוק", "שוב פעם אחת נכנס ר' נתן לבית המקדש ומצא בית בית המקדש חרב וכותל אחד עומד...".

ומנהג זה לפקוד השכינה הקדושה במקום המקודש ביותר בעולם נמשך גם בזמן הראשונים.

בספר מגילת המגלה לר' אברהם בר חייא הנשיא⁹ (עמ' 99) כתב וז"ל: "וכמו כן היו מלכי ישמעאל נוהגים עמם מנהג טוב והרשו לישראל לבוא אל הבית ולבנות בו בית תפילה ומדרש, והיו כל גליות ישראל הקרובים אל הבית עולים אליו בחגים ובמועדים ומתפללים בתוכו, ומעמידים תפילתם כנגד תמידין ומוספין, ועל המנהג נהגו כל ימי מלכות ישמעאל עד שפשטה על הבית בעת הזאת מלכות אדום הרשעה [=הצלבנים] והסירה את מלכות ישמעאל מעליו. ומן העת ההיא חיללו המקדש המעוז שעשו אותו בית תפלה להם והעמידו פסילי טעותם בתוכו, והסירו התמיד שמנעו את ישראל מלהתפלל בבית ולקיים בו מצות תפלה אשר היא כנגד התמידין."

וכן מצינו שהנשר הגדול מאור הגולה רבינו הרמב"ם קבע יו"ט לדורות ביום שזכה לעלות להר הבית כאשר כתב באגרתו (הובא בספר חרדים, שער התשובה, פ"ג). וז"ל "וליל אחד בשבת, שלשה ימים לירח סיון יצאתי מן הים בשלום ובאנו לעכו ונצלת מן השמד והגענו לארץ ישראל... וביום שלישי בשבת ארבעה ימים לירח מרחשוון, שנת ששה ועשרים ליצירה [ד'תתקכ"ו] יצאנו מעכו לעלות לירושלים תחת סכנה. ונכנסתי לבית הגדול והקדוש והתפללתי בו ביום ה' ו' ימים לירח מרחשוון... ושני הימים האלה שהם שישי ובשביעי למרחשוון נדרתי שיהיה לי כמו יום טוב ותפלה ושמחה בה' ואכילה ושתיה. אלקים יעזרני על הכול ויקים לי נדרי לה אשלם, אמן. וכשם שזכיתי להתפלל בה בחורבנה כך אראה אני וכל ישראל בנחמתה במהרה אמן". וקרא להר הבית בשם "בית הגדול" כמו שקרא אותו יעקב אבינו "אין זה כי אם בית אלקים"¹⁰.

והרמב"ם חוזר ומזכיר ארוע זה באגרתו לר' יפת הדיין (מהדורת שילת עמ' רל) מראשי הקהילה היהודית בעכו (ד' אלפים תתקמ"ה), שהתלווה אל הרמב"ם בעלייתו לירושלים, וכך כתב באגרתו "שאני והוא ואבא מרי זצ"ל ואתה ארבעתנו הלכנו בבית ה' ברגש" ביטוי שמשמש בו הרמב"ם להר הבית וקדושתו כמו שכתב בהלכות בית הבחירה (פ"ז ה"ה) שהנכנס לעזרה "מהלך באימה וביראה ורעדה, שנאמר בבית אלקים נהלך ברגש".

וכבר הבאנו לעיל מה שמצינו באחד מן הראשונים הביא מחז"ל שהגאולה השלימה תלוי בתפלה במקום המקדש, ז"ל ספר שבילי האמונה לבן בנו של רבינו הרא"ש (נתיב העשירי פ"א) "כתיב במדרש כי יתנדבו הרבה מישראל תופסי תורה וחסידים ואנשי מעשה לבא לדור בא"י ולהתישב בירושלים ע"ה איש איש כפי נדבת לבו ונצנצה בו רוח טהרה והכשר חיבת הקדש מארבע פנות עולם אחד מעיר ושנים ממשפחה וכאשר יתישבו שם למען היות לו ניר ויתד נאמן בהר הקדש בירושלים וע"ז נאמר ולקחתי אתכם אחד

⁹ חי בספרד, בערך מ-1065 עד 1136, והיה מתמטיקאי ואסטרונום מומחה. הרמב"ם בפייהמ"ש לערכין 57 פ"ב משבח מאד את ספר העיבור שלו, ובהל' קידוש החודש העתיק ממנו חשבונות באסטרונומיה, כמש"כ המפרש שם. כמ"כ 'ספר חכמת הכוכבים שחיבר הנשיא ר' אברהם בר' חייא הספרדי ז"ל מוזכר בספר המאור לרז"ה במסכת ראש השנה.

¹⁰ אבל לא יתכן שהרמב"ם התכוון לבית אחר בירושלים שאינו בהר הבית, שכן בזמנו של הרמב"ם לא היה ישוב משמעותי של יהודים בירושלים, וודאי שלא היה בית 'גדול' ליהודים בירושלים, שאליו יכולה להתפרש כוונתו של הרמב"ם.

מעיר ושנים ממשפחה וכאשר יתיישבו שם החסידים ההם ירבו להתפלל בהר הקדש בירושלים וישמע הבו"ת שמו ויקרב קץ הגאולה".

וכך מצינו במשך הדורות בענין התשוקה להקריב בה קרבנות גם בזמן שאין בית. וידועים דברי הכפתור ופרח (פ"ו) שכתב "שרבנו יחיאל דפריש ז"ל אמר לבא לירושלם והוא בשנת שבע עשרה לאלף הששי ושיקריב קרבנות בזמן הזה".

והכסף משנה (הל' בית הבחירה פ"ו) כתב בזה"ל "שמא בזמן החורבן יותן לנו רשות להקריב". בספר מעייני הישועה (לר' משה בן נחום קצלנביגון) מביא כמה מסורות ששמע אביו מהגר"א, וז"ל שם "וקבלתי מאבי המנוח נ"ע שקבל מהגאון החסיד גדול מרבן שמו רבנו הקדוש אליהו מוילנא זצוק"ל... ודע שאין אנחנו רשאים להתקבץ ולבוא לירושלים לבנות הבית בלי רשיון ממלכי האומות... עוד קבלתי מאבי נ"ע שקבל מהגאון הנ"ל אם מלכי הגוים יקבצו נדחי ישראל ויהיו לעזר לבנות הערים הנחרבות, יבטל ה' כל הנבואות הרעות אשר דבר עליהם... ואם יעשו המלכים הטובה הגדולה הזאת ליתן כבוד לה' ולפאר בית מקדשו... יהיו בטוחים שלא יבוא עליהם שום רע".

בעיתון 'המגיד' (תמוז תרכ"ב) מובא בשם הרב יעקב לייב לוי (בנו של הגאון ר' נחום משאדיק ואחד מגדולי הישוב הישן) שאמר עוד בשנת תר"י, בחיי כמה מתלמידי הגר"א: "ובתוך הדברים שאלתי את פיו האם אין לאנשי ארץ ישראל איזה דבר מקובל באיזה אופן ודרך יהיה גאולתנו ב"ב, ענה ואמר לי בארץ ישראל מוסכם אצל כולם כי בטרם יבוא המשיח גאולה תהיה לנו על ידי רשיון מלכי האומות יר"ה ויבנה בית מקדשינו כאשר היה בימי בית שני ונקריב קרבנות, ואחר כך יתגלה משיח צדקנו".¹²¹

וידוע דברי החתם סופר (יר"ד סי' רלו) לחמיו הגרע"א שכתב בזה"ל וז"ל "כקש"ת מו"ה עקיבא נ"י אב"ד דק"ק פוזנא יע"א יקרת קדשו הגיענו ומה שכתב מורי וחמי הגאון נרו יאיר לבקש משרי ירושלים ליתן רשות להקריב הוא קפדן גדול כי ההוא אמר לבל יקרב שם מי שאינו מאמונת ישמעאל כי שם נבנה בית העבודה שלהם ואומרים שאבן שתי באמצע הכיפה ההיא ולא יקרב שם איש זר שאינו מאמונתם".

ועוד כתב החתם סופר (שם בסימן שו): "וא"כ אם ישתדל רשות אצל המלכות בזה"ז לבנות מזבח נוכל להקריב עכ"פ קרבנות צבור, דטומאה הותרה בצבור...".

ובספר אוצר החיים (דף שכה) סיפורים מהרבי חיים מצאנז איתא בזה"ל "פעם אמר רבינו בזה הלשון יש בכחנו לברר הלכה שמותר להקריב קרבן פסח בזמן הזה, והביא שכן כתוב פתחא זוטא (סימן טז סק"א) בשם הרבי מצאנז".

¹¹ וכידוע שדברים אלו התפרסמו בעיתון עוד בחיי כמה מתלמידי הגר"א, ואין ספק שאילו לא היה נכון הדבר, לא היה ר"ל לוי (או הכותב בשמו) יכול לשקר במילתא דעבידא לאגלווי, והייתה מתפרסמת הכחשה בעיתון מפורסם זה.

¹² מובא בספר סולו סולו המסילה מהרב הגאון הדרשן מוה"ר נתן פרידלנד בדף עז וז"ל למדתי אצל הגאון הצדיק המחוסם בכל החכמות רבי יוסף זונדל סלאנטר זצ"ל וכד והוא היה תלמיד מובהק של הגאון קדוש ה' ר' חיים מוולוז'ין זצ"ל אשר כל דבריו וסיפוריו תמיד מרבו המובהק הגר"א מוילנא ז"ע והיה רגיל לומר משמו כדברים האלה היינו אם נשיג רק הר הבית להקריב עליו קרבן תמיד פעם אחת הרי זה לאחר המעשה והיה מדבר זאת בלשון אשכנז לשוננו בזה הלשון "אז מיר וועלין זיך ארויף חאפין מיט דעם קרבן תמיד אויף דען הר הבית איז שוין נאך אלעס" וזאת דעתו הנשגבה אשר קרני הודו קבירא ביה מאז אשר שמע מרבו ורבו הקדוש הגר"א מוילנא ז"ע עד כאן לשונו ובהיותי ביום ערש"ק כ' תמוז בבית הרב הגאון וכד מוה"ר צבי פסח פרנק והיה שם אחד מחכמי ירושלים וכאשר דיברנו בענין זה אמר לפנינו שהוא מעיד בעדות גמורה כי הוא שמע מפיו של הרב צבי יהודה ברלין מוולוז'ין זצ"ל והוא אמר לו מפורש שהדבר הזה יש להם קבלה איש מפי איש עד הגר"א זצ"ל ומי לא יתרגש בשמעו דברים כאלו שהמה כנים ואמתיים וכד ע"כ

ועי' בחזון איש (אה"ע סי' ב ס"ק ז) וז"ל בתו"ד "לכן בזמן הזה אי איתיהיב רשות להקריב קרבן פסח אין לבטל בשביל שאין לנו כהן מיוחס... ושמענו שדנו בזה רבותנו אחרונים ז"ל, ועוד דנו משום חסרון תכלת לאבנט".

באיגרת שכתב הגאון ר' שמעון סופר אב"ד ערלוי לרבי חיים זוננפלד מובא בספר האיש על החומה וז"ל כבוד רב האי גאון וכו' אולי הגיע עת דודים באתערותא דלמטה למצוא חן להרשות לנו לבנות מזבח להקריב עליו קורבנות כאשר היה בתחילת בית שני, וכאשר בירושלמי שתחלה יבנה בית המקדש לכל הפחות מזבח להקריב עליו קרבנות, נא יעיין בפירוש תוספות יום טוב מסכת מעשר שני פ"ה מ"ב בד"ה ותנאי היה בדבר. וכבר התעורר בזה אבי אם אבי הגאון מו"ה עקיבא איגר זצ"ל וכתב בזה לאבי אבי הגאון חת"ם סופר זצ"ל כמבואר בתשובה שלו חלק יורה דעה סימן רל"ו. וגם דברו מזה רבותינו האחרונים בתשובותיהם, ובפרט בשו"ת התעוררות תשובה ח"ד סימן כ"ט כמה תשובות בזה הענין, והמה לדעתי מאירות עינים אם יתאספו כל חכמי ארץ ישראל, או אולי די בלבד בחכמי ירושלים וזקניה יראי ה', לבקש מן הממשלה בלי ספק יסכימו לזה".

והשיבו הגר"ח זצ"ל "הנני מתכבד להשיב לכבוד תורתו, לצערינו הגדול לא נכונה הידיעה שהגיע לאוזני כבוד תורתו כי ניתן כבוד לישראל מהממשלה קצת להתנהג הכל על פי תורה והמצוה ידוה הלב על המצב שאיננו כן לגמרי דאדרבה וכו'".

"ברצוני לספר סיפור שסיפר כ"ק האדמו"ר מטאלנא שליט"א בשנת תשכ"ז אחר שבחסדי ה' סילקו היהודים את הערבים, נתעוררו תלמידי חכמים וגדולי תורה לעסוק בענין הקרבת קרבן פסח בזה"ז. כי הנה קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא ומקריבין אע"פ שאין בית, ואחר בדיקות אפשר למצוא את מקומו המדוייק של המזבח, וקרבן פסח דוחה את הטומאה, וכבר התעוררו לזה הרבה מן האחרונים. בדורות המוקדמים היו גדולי עולם שאמרו שאם יזכו לעלות לארה"ק יקריבו קרבן פסח כמצותו, ומנגד היו גדולי עולם שלא עלו לארץ הקודש בכדי שלא יכניסו עצמם לספק זה. אמנם בשעתו לא היה נוגע למעשה כי לא היתה אפשרות, אבל בשנה ההיא היו יכולים להקריב ורבים וטובים וטובים התעוררו לעסוק במצוה חשובה זו שבכל הדורות משתוקקים וכמהים אליה, והובאה השאלה לפני גדולי ישראל שנשאו ונתנו בה רבות זה בכה, וזה בכה כדרכה של תורה.

אחד מן המעוררים היה הגאון הרב נח זימבליסט זצ"ל ועלה ובא בראש משלחת תלמידי חכמים לגדולי ישראל לדון עמם בענין ולבקש הסכמתם כאשר באו לפני הרב אלישיב שליט"א אמר להם כי באמת עפ"י הלכה אפשר למצוא תשובה ופתרון לכל שאלה בענין הקרבת קרבן פסח הן בנוגע לבירור מקום המדויק של המזבח והן במציאות כהני חזקה מובהקים ובהכנת בגדי כהונה לפי כל השיטות ועוד כיוצ"ב ואף ידי תכון עמהם לענין נכבד זה אבל לפני שיתן הסכמתו לענין הוא רצה שישאלו את פי הרבי מגור הבית ישראל זיע"א שקיבלם בכבוד כאשר כילו לשטוח את שאלתם והציעו לפניו את עיקרי ההיתר מדין קרבן ציבור הבא בטומאה הביט בהם הרבי ואמר בחריפות ובקיצור כדרכו בקודש איך זעה נישט דעם ציבור" (אינני רואה את הציבור) בירכם לשלום והם עזבו את חדרו הקד' כשהם מתפלאים על דבריו התמוהים חזרו אל הרב אלישיב שליט"א ושחו לפניו דברים כהויתם מה טענו ומה השיב להם נתפעל הרב אלישיב מאד מתשובת הרבי הבית ישראל ואמר זהו מנהיג ישראל אכן אפשר למצוא את כל הפרטים מקום המזבח כחנים מיוחסים בגרי כהונה אבל העיקר חסר מן הספר יש לנו הכל אבל העיקר

אין לנו קרבן ציבור אין לנו כי אין לנו ציבור אנחנו הרבה יחידים שנתאספו למקום אחר אבל אין לנו גדר ציבור, ציבור נקרא שכל אחר מאוחד עם חבריו ומרגיש אחריות בעד חבריו, עד שריבוי היחידים נהפך לציבור ולא כאשר יש התאספות של יחידים רבים ואנו בעוונותינו הרבים איננו ציבור אלא קיבוץ של יחידים רבים" (קובץ נגילה ונשמחה דף סג).

המציאות היום בהר הבית

הנה בעסקי בענין זה ראיתי דברים שהפתיעו בענין המציאות כהיום בהר הבית, ואעתיק דבריהם. מצאתי כתוב "כמי שמשתדל לפעול לעידוד העליה להר הבית כהלכה, על פי הוראות רבותינו הרואים בכך מצווה גדולה, אנסה בשורות הבאות לשקף בפני הקוראים את המצב בהר הבית. עד לפני כמה שנים המצב בהר הבית היה קשה מאד, השוטרים התנכלו לעולים, כל צעד של יהודי לווה בעשרים עיניים בוחנות (של המשטרה ואנשי הוואקף גם יחד), עצרו יהודים על חשש מלמול בשפתיים ואף על פחות מכך. אני עצמי הורחקתי מהר הבית בגלל ציטוט משפט אחד מתוך תפילת מוסף של ראש חודש "מזבח חדש בציון תכין ועולת ראש חודש נעלה עלי".

נשמע מזעזע? תצרפו לכל היחס המשפיל הזה מצד המשטרה גם עשרות נשים מוסלמיות שהקיפו את קבוצות היהודים ונטפלו לכל יהודי שעלה להר הבית. במקרים רבים אף תקפו את העולים.

אך מאז עברו הרבה מים בירדן, השר גלעד ארדן הוציא את ארגוני התקיפה הללו (המוראביטון) אל מחוץ לחוק והחלה אכיפה כנגדם. יחד עם הרגעת המצב בהר הבית והפיכתו למקום בטוח יותר, החל לאט לאט תהליך של שינוי עצום הממשיך עד היום.

שינוי עצום בכל קנה מידה, ביחס המשטרה לעולים ובהרחקת אנשי הוואקף מהיהודים. לאט לאט פחות ופחות יהודים נעצרו במקום בזמן שמספר היהודים שעלו אליו זינק בעשרות אחוזים וקול התפילה החל להישמע במקום הקדוש. אם תגיעו כיום אל ההר תזכו לראות תפילות שחרית ומנחה במניין, ברכת כהנים, דברי תורה, סיומי מסכתות ואפילו שיעור דף יומי.

וודאי שחשוב לזכור שעדיין לא הגענו אל המנוחה ואל הנחלה, ושלא עוצרים במעלה ההר. אסור לעצום עיניים ממה שיש עוד לשפר ולקדם, ובעיקר לא מהיעד הסופי, הלא הוא בית מקדש. יש עוד לאן להתקדם.

לקורא מן השורה שלא היה בהר הבית, הדברים הללו עלולים להישמע מנותקים, הרי בשבוע האחרון פורסמו כתבות על בקבוק מים שהוחרם מיהודייה ועל איש וואקף שצעק על קשיש יהודי שביקש לשבת במקום מוצל בהר. איך מסתדר התיאור כאן של מהפך חיובי בהר עם דברים אלו?

התשובה לכך פשוטה, יש אנשים הפועלים באובססיביות להוציא את דיבת ההר רעה. הם יחפשו כל מקרה קטן ויהפכו אותו לחזות הכל. מניעיהם כנראה חיוביים, לתיקון וקידום המצב, אך בפועל הם מפחידים ומרחיקים אתכם מההר הרגוע ומהשוטרים מאירי הפנים הפועלים לגדוע כל פעילות עויינת תוך הרחקת המתנפלים והמתננס.

חשוב שתבינו, קוראים יקרים, שעל כל סיפור קטן ושולי שמצליח לתפוס כותרות ולצבוע את הר הבית בשליליות יש מאות יהודים שעולים אל ההר ונהנים מהזכות לעלות ולהראות בהר בית ה' ברוגע ובנחת. אלפי יהודים זוכים להתפלל במקום הקדוש, לשמוע דברי תורה ולהשתתף בקביעת העובדות בשטח.

המציאות מצד החוק

מצאתי כתוב בזה"ל "היום קיים חוק, ולפיו בהר הבית ניתן לקיים פולחן של כל הדתות. משמעות הדבר שעל-פי חוק מותר גם להקריב קרבן כליפסח. ישנם ארגונים הפועלים למען הר הבית שכבר הגישו תביעה לבג"ץ שיאפשר לקיים קרבן פסח, וטענת המשטרה כנגדם הייתה ש"הציבור אינו רוצה להקריב", למעט מספר הזויים שרוצים לחולל פרובוקציה, אבל אם הציבור היה תובע את זכותו, הכל היה נראה אחרת. לא מדובר כאן על השגת כספים למוסדות שלפיד כבר ביטל, ולא על חקיקת חוקים חדשים לשמירת שבת, אלא מדובר בחוק שכבר קיים, וצריך רק ליישם אותו למעשה".¹³

הנה כשקראתי דברים הללו בפעם הראשונה הייתי מופתע עד מאוד, וכי דבר כזה אמת "שאינ דבר העומד לנגדנו מלהקריב קרבנות רק אותנו, רק תביעת הציבור". אנו יושבים ספונים בבתינו היפים המלאים מכל מיני תענוגים, שמחים וששון על השיגונו, ורשאים אנו להקריב קרבן ודבר זה לא עולה על דעתנו, אתמהה. לא עלה על דעתי שיהיה מצב בעולם שיש רשיון גם מצד אומות העולם, וחוק שחוקק שמותר לעבוד עבודה במקום מקדשינו, כאשר נתאוו כל רבותינו לזה, ואם כל זה כמעט רובו ככולו של הציבור אינו מעלה על דעתו אפשריות כזה. אך אח"כ בירתתי הדברים אצל מי שיודע הדברים, והוא אישור אותי שהדברים נכונים מאוד ואמיתים.¹⁴

---

¹³ ואעתיק עוד מה שכתב שם "אברכים רבים אינם מוכנים לדבר על הקרבת קרבנות כל עוד זה אינו נוגע למעשה, דהיינו אחר שכבר יבנה המזבח. והטעות בזה היא, שאם לא נדבר על זה עכשיו, אזי גם כשיגיע לידי מעשה לא נרצה להקריב. והעד לכך מלחמת ששת הימים, אשר שבוע לפניו לא חלמו שהר הבית יהיה בידי ישראל, לכן גם כשכבשוהו, לא בנו מזבח ולא הקריבו קרבנות. והרי אין חולק על כך, שבאותו יום היו יכולים לבנות מזבח ולהקריב קרבנות ללא מפריע כשכל הערבים היו עדיין בהלם ושתקו. אבל מכיון שלא דיברו על זה לפני כן, אלא רק על הכותל המערבי, ולא חשבו על הקרבת קרבנות כתוצאה מכך החזירו את הר הבית לערבים".

¹⁴ ואני חושב שכדאי להעתיק ב' נקודות חשובות בענין המציאות כיום לדינא, א' בענין העלייה להר הבית שרבים טועים שיש איזה איסור מדינא, שזה ברור שאינו. וכל עניינה הוא רק מגדר מילתא חדשה מחכמינו בזה"ל עד שיראו הזמן הראו להתירו (ונראה שלכן יש כמה גדולים המתירים ליחיידים הבקיאים בההלכות והמציאות). וב' אפי' המתירים עליה עדיין אינם מוכנים לגמרי להקריב קרבנות.

א) כתב הרב זלמן קורן שליט"א "בכרוז אמנם נזכר חוסר ידיעת תחומי העזרה כנימוק לאיסור, אך למעשה ברור היה גם אז לכל מתחיל (גם ללא המחקרים שלי ושל אחרים), שאין ספק בכך שכניסה של מטרים ספורים מזרחה משער המוגרבים איננה כניסה לעזרה... אלא שכל מי שיש לו אפילו מעט ידיעות בלשונות חכמים היה צריך להבין שמדובר במודעה שמטרתה היא מגדר מילתא, אשר לכל הדעות היא בסמכות ואף בחובת גדולי הדור כאשר השעה צריכה לכך... ומשום כך הטענה כאילו מחמת הבירור הנוסף שהתברר בזמן הזה "בטל טעם בטלה תקנה" היא חסרת שחר, ולמעשה ההנחה שמדובר במגדר מילתא מפורשת בדבריהם של כמה מן החכמים שכתבו אז בזה בספריהם, אף כי לא הזכירו זאת בכרוז.

וזו אכן הייתה דרכם של חז"ל במקומות שונים בהם הוצרכו להורות הוראות שעה. עיין במשנה בכריתות (פ"א מ"ז): "מעשה שעמדו קינין בירושלים בדינר זהב, אמר רבן שמעון בן גמליאל: המעון הזה, לא אליו הלילה עד שיהיה בדינרין! בסוף נכנס לב"ד ולמד: האשה שיש עליה ה' לידות ודאות, ה' זיבות ודאות מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים ואין השאר עליה חובה, ועמדו קינין ביום ההוא ברבעתים". נמצא שפסק כאילו מדין תורה אין השאר עליה חובה, כאשר לפי האמת הייתה זו רק הוראת שעה. ולהנהגה שכזאת יש עוד דוגמאות, עיין ב"ב ה"א...".

ב) ז"ל הגאון רבי יצחק בראנד שליט"א "אני לא חתמתי על עצומה זאת, משום שבעצומה נשמע כאילו כל הבעיה שהממשלה לא נותנת להקריב ואילו הייתה נותנת להקריב אנו מצדינו היו מקריבים.

אולם אנחנו עדיין לא מוכנים לזה, יש בעיה באבנט, מכוון המקדש עשה אבנט שכולו מפשטן אלא רק קצת תמונות של תכלת ארגמן ותולעת שני. ובגמרא מפורש שצריך מן החוטים עצמם תכלת וארגמן ותולעת שני, כנראה שבזמן האחרון כן שינו דעתם בזה אבל איני יודע אם בפועל עשו כבר אבנט.

עכ"פ מה שנוגע לעניינינו כאן זהו המציאות במצב שאנו נמצאין בדרך הקמעא הקמעא בהתגלות אורו של ימות המשיח המתגלה עלינו.

ואסיים עם דברי החפץ חיים הנפלאים המפייחים חיזוק רב בלב בני ישראל המצפים להרמת קרן המקדש והקודש, שממנה אנו למידים שבעצם מצבינו היום, כבר יש לנו מה שצריך לבנות הבית המקדש. ודבר אחד חסר לנו הסעייתא דשמיא לזה, שכשיגיע הזמן הראו הקב"ה יתן בלב אחד מאתנו די חכמה לפתור כל הבעיות, ושדבריו יתקבלו אל הציבור, ועלה נעלה להקריב תמידים כסדרם ומסופים כהלכתם.

וז"ל המכתב הנפלא מהגאון רבי יונה שטנצל זצוק"ל שכתב מה ששמע מה"חפץ חיים" זצוקללה"ה "זכורני כשביקרתי בראדן אצל הסבא קדישא ה"חפץ חיים" זצ"ל, זה היה בשנת תר"ץ וזה היה תיכף אחרי חג הפסח יום או יומיים, בבוקר הכירו שיש לו מה לומר. וכשגמרנו את התפילה בישבנו ע"י שלחנו נתן דפיקה בשלחן ודממה השתררה בחדר. פתח ספר מלכים והתחיל לדבר לאנשים שעמדו אז סביבו. זה לשונו: שואלים! בקרוב נבנה בית המקדש, איך? אין חכמים, אין נביאים, מי יבנה בית ה'?, והתחיל לשאול שאלות ותיכף נתן תשובות לזה ותיכף התחיל לקרוא פסוק בפסוק מלכים ז', "וישלח המלך שלמה ויקח את חירם מצור, בן אשה אלמנה הוא ממטה נפתלי ואביו איש צורי חורש נחושת וימלא את החכמה ואת התבונה ואת הדעת לעשות כל מלאכה בנחושת ויבוא אל המלך שלמה ויעש את כל מלאכתו", והמשיך, הנה בן אשה אלמנה, אביו בעל מלאכה צורף נחושת וה' נתן בו חכמה ובינה ודעת לעשות את מלאכת המקדש. **אין צורך בנביאים, אין צורך במיוחסים, אין צורך בחכמים. רק שיגיע זמן בניין בית המקדש,** ה' נותן תבונה ודעת לבנות בית המקדש למי שיש בו לב שלם ותם, בן אלמנה, בן לאיש בלתי מוכר בעל מלאכה. את זה שמעתי מפי קדשו בעמדי אז על ידו, דמעות זלגו מעיני ואינני שוכח את הפרט הזה, **וזכורני שבזמן שקרא את הפסוקים הנ"ל הי' בעיני כאילו אני שומע אותם מאת נביא בישראל".**

וליתרון חכמה בענין זה, אציין כעת לכמה מקומות שמצינו במה שנתיחד הר הבית יותר משאר עניינים, ובכל מה שכתבנו עד נשטח כר נרחב להבין היסוד של כולם.

הר הבית: קנין של הקב"ה, ונחלת השי"ת, ונברא קודם מעשה בראשית, מקום הנחבר.

קנין של הקב"ה

ובמס' אבות (פ"ו) איתא "חמשה קנינים קנה הקדוש ברוך הוא בעולמו ואלו הן תורה... שמים וארץ... אברהם... ישראל... בית המקדש... בית המקדש קנין אחד מנין שנאמר מקרש ה' כוננו ידך, ואומר ויביאם אל הר קדשו הר זה קנתה ימינו".

ובאופן עקרוני אני לא שמעתי שמכון המקדש עשו תירגול בשביל קרבן תמיד ולמעשה מי שעשו תירגולים זה מכון תורת הקרבנות שזה שייך לציבור החרדי ב"ב, והם כנראה יותר מתעסקים בדקדוקי הלכת של קרבנות אולם אין מתעסקים בבגדי כהונה ובמזבח וגם לא לובשים תכלת.

כדי להקריב קרבנות צריך לחבר שני המוסדות, תורת הקרבנות ומכון המקדש. וכן לא שייך לבנות מזבח ביום אחד. בקיצור אנו לא מוכנים כעת וא"כ איך אפשר לבוא אל הממשלה שיתנו רשות להקריב קרבנות.

וכתב ע"ז בספר כסף המשנה לרבינו יוסף אלשקר ממגורשי ספרד "והקנין החמישי הוא בית המקדש שבודאי הוא דומה לחומר הדק אשר ממנו נתהוו שמים וארץ שהרי שם היא אבן השתיה אשר ממנה הושתת העולם והוא מכוון כנגד בית המקדש של מעלה ולעולם השכינה אינה זזה משם וכמ"ש על פסוק כי תצא מקריה ושכנת בשדה (מיכה ד' י') אמר ר' סימון ושכנתי כתיב שאעפ"י שחרב ונעשה שדה אעפ"י כן שכנתי עומדת שם, ואומר והיו עיני ולבי שם כל הימים בין ביישובו בין בחורבנו, וא"ר חייא מאי דכתיב הנה זה עומד אחר כתלנו זה כותל מערבי שמעולם שלא זזה שכנה ממנו. והנה כפי זה בודאי היסוד והשרש של בית המקדש הוא פועל נצתי מעשה ידיו של הב"ה והוא אמרו מקדש ה' כוננו ידיך ומה שהביא ראיה אחרת ויביאם אל גבול קדשו להורות על נצחותו שאעפ"י שיחזור הר והוא רמז לחורבנו עדיין נאמר בו קנתה ימינו והנה בודאי מצד אלו הבחינות ראוי ליקרא קנין ומאמר זה הובא גם במכילתא (בשלח פר' י') ושם בפירוש המרכבת המשנה (א' מגדולי לוחמי ש"ץ ימ"ש) "היינו קרקע המקדש כמאמר הר זה קנתה ימינו".

נחלת השי"ת

ובמכילתא (בשלח פר' י') איתא "ארבעה נקראו נחלה בית המקדש שנאמר בהר נחלתך" בפשוטו זה קאי על הר המוריה כדברי המפרשים, וכן דברי המכילתא הללו הם מיד אחר דברי המכילתא של חמשה קנינים שקרא להר הבית בית המקדש ג"כ.

נברא קודם מעשה בראשית

איתא במס' פסחים (נד.) "שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם ואלו הן תורה ותשובה וגן עדן וגינהם וכסא הכבוד ובית המקדש ושמו של משיח... ובית המקדש דכתיב כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו..." ומקום מקדשנו משמע שקאו על מקום המקדש דוקא ולא על המקדש גופא שהיה מעשה ידי אדם, וכן הוא כתב לצדד הרד"ל (פרקי דר"א פ"ג אות מ"א).

מקום הנבחר

מצאתי ד' סוגי בחירות בתנ"ך, (א) על כלל ישראל "בך בחר ה' אלקיך" (דברים ז' ועוד רבים).

(ב) על יהודה (דה"א כ"ח) דוד (מל"א י"א) ושלמה (דה"א כ"ט).

(ג) שבט לוי (דברים כ"א).

(ד) על ירושלים (מל"א י"ד) וציון (תהלים קלב י"ג). וכתב האור שמח (הל' בית הבחירה פ"ו הל' י') על דברי המכילתא "משנבחר בית עולמים יצאת ירושלים שנאמר כי בחר ה' בציון כו", בזה"ל "וציון הוא ההר כמו שכתוב (תהלים עח, סח) ויבחר כו' את הר ציון אשר אהב וזה ברור". וכן כתב האבן עזרא שם "כי הר הבית ה' הוא ציון".